

Advies van de Brusselse Raad Dierenwelzijn (22/05/2026)

betreffende minimale normen voor het houden van gezelschapsratten door particulieren

INHOUD

Inleiding	2
Advies	3
Goede voeding (gepaste voeding en afwezigheid van dorst)	4
Goede huisvesting (rustcomfort, thermaal comfort, vrije beweging).	6
Goede gezondheid (afwezigheid van verwondingen, afwezigheid van ziekte, afwezigheid van pijn).	9
Gepast gedrag	12
Sociaal gedrag naar andere ratten	12
Sociaal gedrag naar andere diersoorten	13
Sociaal gedrag naar mensen/ goede mens-dier relatie	14
Expressie van ander gedrag	15
Positieve emotionele toestand	15
Literatuurlijst	16
Bijlage 1: werkgroep “ratten” - Brusselse Raad voor Dierenwelzijn	17
Bijlage 2: Body Condition Score	18

Inleiding

Hoewel er geen gegevens zijn over de aantallen (gezien registratie niet gewoonlijk of verplicht is), worden er in het Brussels Gewest zeker tamme ratten als gezelschapsdier gehouden. Tamme ratten, laboratoriumratten, maar ook de zogenaamde rioolratten, zijn allemaal varianten van éénzelfde diersoort: de Bruine rat (*Rattus norvegicus*). Ratten die door mensen gehouden worden, vallen onder de regelgeving in de wet van 14 augustus 1986 betreffende de bescherming en het welzijn der dieren. De normen die van toepassing zijn op particulieren met betrekking tot het houden van gezelschapsdieren zijn bepaald in het algemene en eerder vage artikel 4: § 1. *Ieder persoon die een dier houdt, verzorgt of te verzorgen heeft, moet de nodige maatregelen nemen om het dier een in overeenstemming met zijn aard, zijn fysiologische en ethologische behoeften, zijn gezondheidstoestand en zijn graad van ontwikkeling, aanpassing of domesticatie, aangepaste voeding, verzorging en huisvesting te verschaffen.* § 2. *Niemand mag de bewegingsvrijheid van het dier dat hij houdt, verzorgt of te verzorgen heeft, zodanig beperken dat het aan vermijdbare pijnen, lijden of letsels is blootgesteld. Wanneer een dier gewoonlijk of voortdurend wordt vastgemaakt of opgesloten, moet het voldoende ruimte en bewegingsvrijheid krijgen, in overeenstemming met zijn fysiologische en ethologische behoeften. [...] § 3. De verlichting, de temperatuur, de vochtigheidsgraad, de verluchting, de luchtcirculatie en de overige milieuvoorwaarden van het verblijf der dieren moeten overeenstemmen met de fysiologische en ethologische behoeften van de soort. [...]*

In deze wetgeving ontbreekt echter een concrete definitie van de ‘behoeften van het dier’, voor gezelschapsdieren en - voor toepassing in dit advies - meer specifiek voor tamme ratten. Dit maakt het voor particulieren (houders van dieren, toekomstige houders van dieren en mensen met klachten over het welzijn van andermans dieren) en voor inspecteurs moeilijk om deze open normen in te vullen en om maatregelen te nemen om het welzijn van ratten die als gezelschapsdier gehouden worden, te verbeteren.

De verantwoordelijke van een gezelschapsrat beschikt over geen enkel praktisch wettelijk kader om zijn dier een goed leven aan te bieden. De ervaring van dierenartsen en experts op het vlak van het gedrag van ratten leert ons echter dat veel particulieren onvoldoende kennis hebben van bepaalde aspecten van de gezondheid en het gedrag van ratten. In praktijk kan dit gebrek aan kennis leiden tot leefomstandigheden die een negatief effect op het welzijn van ratten kunnen hebben, met gedragsproblemen, gezondheidsproblemen en zelfs het afstaan van de dieren. Om dit alles te vermijden, dringt een concrete uitwerking van artikel 4 van de wet zich op. Paragraaf 4 van ditzelfde artikel stelt immers dat de Brusselse Regering “nadere regelen kan vaststellen” om de zorgplicht tegenover dieren (uiteengezet in paragrafen 1 t.e.m. 3) uit te werken “voor de verschillende soorten en categorieën van dieren”. De Brusselse Raad voor Dierenwelzijn stelt met dit advies de normen voor het houden van ratten door particulieren voor en verzoekt de Brusselse Regering om dit advies om te zetten in wetgeving.

Bovendien is de Brusselse Raad voor dierenwelzijn van mening dat een moderne wetgeving m.b.t. dierenwelzijn niet alleen dieren zou moeten beschermen tegen ernstig lijden, maar ook rekening zou moeten houden met recente interpretaties van het begrip “dierenwelzijn”, volgens dewelke ook het ervaren van een positieve mentale en fysieke toestand deel uitmaakt van een kwaliteitsvol leven.

Een werkgroep van experts (bijlage 1) van binnen en buiten de Raad heeft zich dan ook gebogen over reeds bestaande gidsen voor goede praktijken en onderliggend, recent, wetenschappelijk onderzoek (zie literatuurlijst). Ook werd er rekening gehouden met de recente evoluties en de momenteel gangbare verzorging en huisvesting op het terrein, informatie die in de werkgroep werd aangebracht door vertegenwoordigers van handelaars, dierenartsen en een vereniging voor opvang en herplaatsen.

In het advies worden enerzijds minimale normen uitgewerkt, anderzijds worden ook bijkomende aanbevelingen voorgesteld, die in praktijk in bepaalde gevallen (bv. door beperking van middelen) misschien niet altijd of allemaal realiseerbaar zullen zijn. Wel reiken deze laatste aan de particulier een instrument ("*best practices*") aan om het leven van zijn huisdier te optimaliseren.

Het advies gaat enkel in op binnenhuisvesting, omdat gezelschapsratten in praktijk bijna nooit buiten worden gehouden, en hierover ook geen wetenschappelijk onderbouwde bronnen bestaan. Ratten die gekweekt worden als voedseldieren (vb. voor specifieke soorten reptielen of roofdieren in dierentuinen) vallen buiten scope van deze normen. De werkgroep wil hierover wel meegeven dat in dit soort kwekerijen minstens moet voldaan worden aan normen voor ratten die gebruikt worden als proefdieren.

De ratten die in Brussel als gezelschapsdier worden gehouden zullen niet alleen baat hebben bij de concretisering van hun behoeften voor de particulier, ook voor inspecteurs die hun welzijn moeten evalueren, kunnen deze normen een goede houvast bieden. Het inschatten van een welzijnsstatus is moeilijk wanneer dit gebaseerd moet worden op een momentopname, is afhankelijk van de kennis en ervaring van de inspecteur, en is bovendien altijd subjectief gezien de open normen in de huidige wetgeving. Het is daarom ook op vraag van de inspecteurs, die hun werk naar hun beste vermogen willen kunnen uitvoeren, dat er normen worden opgesteld die praktischer en objectiever te controleren zijn. Daarnaast kan ook het wel of niet nemen van maatregelen beter gerechtvaardigd worden. Adviseren en desgevallend sanctioneren bij een vastgesteld verminderd dierenwelzijn zou gefaciliteerd worden, wanneer concrete inbreuken op wetgeving benoemd kunnen worden.

De werkgroep merkt op dat er aparte, specifieke wettelijke normen bestaan betreffende de huisvesting en de zorg voor dieren, waaronder ratten, bij erkende dierenhandelszaken. Deze zijn opgenomen in het Koninklijk Besluit van 27 april 2007 houdende erkenningsvoorwaarden voor inrichtingen voor dieren en de voorwaarden inzake de verhandeling van dieren. In de "Bijzondere voorwaarden voor verhandeling van dieren door de inrichtingen" (meer bepaald artikel 29§1) is opgenomen dat de verantwoordelijke van een kwekerij of een handelszaak aan kopers de nodige richtlijnen moet meegeven met betrekking tot voeding, huisvesting en verzorging van het dier. Momenteel bestaat er een grote variatie in de kwaliteit van de informatie die dierenhandelszaken meegeven (vaak zelf samengesteld op basis van onbekende bronnen). De minimale normen en bijkomende aanbevelingen die door de werkgroep werden opgesteld op basis van wetenschappelijk onderzoek (zie literatuurlijst), kunnen deze leemte invullen.

Advies

De besprekingen van de werkgroep hebben geleid tot het opstellen van dit advies, dat gebaseerd is op de 4 principes en de onderliggende criteria (12 in totaal) van de Welfare Quality® beoordelingsprotocollen. Deze 4 principes omvatten goede voeding, goede huisvesting, gepast gedrag en goede gezondheid. Het advies bestaat uit een aantal minimumnormen voor het houden van ratten als gezelschapsdieren en daarnaast bijkomende aanbevelingen. De minimumnormen moeten worden geïnterpreteerd als minimumeisen waarvan enkel in positieve richting mag afgeweken worden. De bijkomende aanbevelingen beschrijven de ideale omstandigheden (volgens recent wetenschappelijk onderzoek) om een goed welzijn van ratten te bekomen.

Het advies van de werkgroep werd aan de Raad voorgelegd op 23/05/2023 en 22/05/2026, en licht aangepast om te resulteren in het finale advies.

Goede voeding (gepaste voeding en afwezigheid van dorst)

MINIMALE NORMEN	BIJKOMENDE AANBEVELINGEN	TOELICHTING
Elke rat heeft permanent vrije toegang tot schoon, dagelijks ververs, drinkbaar water. Bij hitte of erg zonnig weer moeten waterschalen / potjes / drinkfles / metalen drinkkietjes uit de zon worden geplaatst.	Bij voorkeur wordt er per rat een open schaal of potje én een gesloten drinkfles met drinktuit voorzien. Om vervuiling, omverstoten en morsen te voorkomen, gebruikt men best zware, schalen of potjes. Drinkflessen moeten op gepaste hoogte hangen, zodat de rat comfortabel kan drinken.	De rand van waterpotjes mag niet te hoog zijn, en het potje moet voldoende vol zijn, zodat de ratten gemakkelijk bij het wateroppervlak kunnen. Gepaste hoogte wil zeggen dat de drinkflessen niet te hoog en niet te laag hangen. Als ze te laag hangen, moeten de ratten gewrongen zitten om te kunnen drinken. Ook drinkflessen die te hoog hangen, zorgen voor een onnatuurlijke houding bij het drinken. Voor bepaalde ratten (vb. met tandproblemen) kan het ook moeilijk zijn om uit een drinktuit te drinken. Anderzijds worden open schaaltes gemakkelijker bevuild of omver gegooit. Door het dier de keuze te geven, kan de wateropname verhoogd worden. Dit draagt bij tot preventie van nierproblemen. Het in de zon plaatsen van water zorgt voor versnelde groei van bacteriën en algen. Bovendien kunnen metalen drinkkietjes hierdoor te heet worden.
Pellets (geëxtrudeerd droogvoer) of uitgebalanceerde korrels specifiek voor ratten vormen de basis van hun rantsoen.	Als er wordt gekozen voor mengelingen (de zogenaamde 'muesli'), is het belangrijk om het eetbakje pas bij te vullen als het helemaal leeg is. Voor de hoeveelheid per dier: zie richtlijnen op de verpakking (gewoonlijk ongeveer 20-25 gram per dier, afhankelijk van het merk). Bij oudere ratten mag het eiwitgehalte niet te hoog zijn.	In de natuur is de rat een opportunistisch omnivoor knaagdier (= alleseter: grassen, zaden, graan, en occasioneel insecten). Wanneer een gevarieerde mengeling wordt gegeven aan ratten, leidt dit echter vaak tot selectief eten. Dat wil zeggen dat ze in eerste instantie enkel het lekkerste eten: bijvoorbeeld de vetrijke zonnebloempitten. Dit kan leiden tot overgewicht en voedingstekorten. Hoe ouder een rat wordt, hoe minder nood aan eiwit ze heeft. Vanaf de leeftijd van 1 jaar is het af te raden hoog-eiwitrijke voeding te geven.
Vers voer (groenten of fruit) en zaden kunnen beperkt bijgevoerd worden. Niet opgegeten vers voer dient na 24u verwijderd te worden, of vroeger als het met uitwerpselen besmeurd is.	Vers voer wordt best gevarieerd gegeven met voldoende afwisseling tussen de soorten over de dagen heen. Bij oudere ratten mag het eiwitgehalte niet te hoog zijn.	Ratten houden van gevarieerde smaak in hun voeding, dus variatie in de elementen waaruit het bestaat is een verrijking van de dagelijkse routine. Vers voer biedt ook belangrijke vitaminen en voedingsstoffen en draagt bij aan de vochtvoorziening. Vanaf de leeftijd van 1 jaar is het af te raden om eiwitrijke extra's (zoals meelwormen, ei of vlees) te geven.

Suikerrijk voer, zoals fruit en wortelgroenten, moet beperkt worden. Ook snacks of snoepjes zijn vaak gesuikerd. Deze mogen maximum 1% van het rantsoen uitmaken.		Te veel suikerrijk voer kan de darmwerking verstoren.
Een deel van het voedsel wordt aangeboden op een manier die de ratten mentaal stimuleert, dus toepassen van voedselverrijking.		Om enkele voorbeelden te geven, kan je voedsel verspreiden over het verblijf (vb. deels op de schone grond), half vaststeken in gaatjes (vb. in een stuk geschikt hout) waar de rat het moet uittrekken, omhoog hangen, verstoppert in het (schone) strooisel, in een pakje hooi, in puzzelvoederbakjes, in voerbollen of cilinders waarmee de rat moet rollen, ...
Eventuele veranderingen in de samenstelling van het rantsoen worden geleidelijk aangebracht.		Er zijn over het algemeen een paar dagen nodig om veranderingen in voeding in te voeren omdat de dieren moeten gewoont worden aan zaken die ze niet kennen.
Ratten beschikken permanent over houten knaagobjecten, zoals onbespoten, gedroogde takken of stukken hout van eetbare boomsoorten (fruitbomen, wilgen, hazelaar, ...).	Knaagstenen en mineraal- of likstenen hebben geen meerwaarde voor ratten.	Knaagobjecten zijn nodig voor natuurlijke slijtage van de snijtanden en om tegemoet te komen aan de natuurlijke behoefte om te knagen en kauwen. Zo voorkomt men ook ongewild kauwen op andere zaken zoals delen van het verblijf. Er zijn veel verschillende houten knaagobjecten op de markt.
Het materiaal dat gebruikt wordt om het voer en het drinkwater aan te bieden, is ten allen tijde zichtbaar schoon.	Bij voorkeur heeft men van al dit materiaal twee sets die afwisselend grondig gereinigd kunnen worden.	“Zichtbaar schoon” houdt in: geen bedding of uitwerpselen in de eet- of drinkbakjes, geen aangekoekte etensresten zichtbaar, geen vorming van algen in het water, ... Bij gesloten drinkflessen en drinktuiten is het moeilijker om algengroei en bacteriefilms volledig te verwijderen. Om dit soort aanslag te vermijden, moeten gesloten drinkflessen minstens wekelijks worden afgewassen met een flessenborstel of (indien het materiaal hiervoor geschikt is) in een afwasmachine. Het is ook aan te raden om dit materiaal na het afwassen goed te laten uitdrogen om de algen en bacteriën te vernietigen.
Ratten worden niet gespeend voor de leeftijd van 4 weken.	Voor vrouwelijke ratten is het aan te raden om ze tot 6 weken bij de moeder te laten. Voor mannelijke rattenjongen is het echter niet aan te raden om ze langer dan 4 weken bij de moeder te laten.	Tot de leeftijd van 2 à 3 weken zijn rattenjongen afhankelijk van moedermelk. Daarnaast is ook de sociale interactie tussen de jongen en de moeder belangrijk voor de socialisatie en het vermogen om relaties met soortgenoten aan te gaan. Mannelijke dieren kunnen echter al seksueel volwassen en actief worden op 4,5 weken en moeten daarvoor al gescheiden worden van het moederdier zodat ze deze niet zwanger kunnen maken. Om conflicten te vermijden is het belangrijk om voldoende oppervlakte te voorzien.

Een Body Condition Score (op een schaal van 1 tot 5, zie bijlage 3) van 1 of 5 is onaanvaardbaar, tenzij een medische of gedragsmatige verantwoording bestaat.		De Body Condition Score is een instrument om de lichaamsreserves of obesitas bij een dier gemakkelijk te beoordelen, een goede methode om de voedingstoestand kritisch te onderzoeken. De medische of gedragsmatige verantwoording waarvan sprake, moet gekoppeld zijn aan een behandeling of palliatieve zorg voor het dier (op advies van een dierenarts).

Goede huisvesting (rustcomfort, thermaal comfort, vrije beweging).

Opmerking: Indien men in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest meer dan 5 kleine dieren houdt, moet men een toelating of milieuvergunning aanvragen bij de gemeente of Leefmilieu Brussel. Meer info: <https://leefmilieu.brussels/themas/dierenwelzijn/info-milieuvergunningen>

Hier wordt enkel binnenhuisvesting besproken, omdat gezelschapsratten in praktijk bijna nooit buiten worden gehouden en hierover ook geen wetenschappelijk onderbouwde bronnen bestaan.

MINIMALE NORMEN	BIJKOMENDE AANBEVELINGEN	TOELICHTING
Ratten worden op een rustige en tochtvrije plaats gehuisvest, waar natuurlijke lichtinval aanwezig is (zonder directe blootstelling aan de zon) en die hen niet isoleert van het gezin.	Ratten worden best niet dicht bij lawaaibronnen (TV, radio, computer, wasmachine, keukenapparatuur, ...), met inbegrip van ultrasone frequenties, gehuisvest.	Ratten kunnen erg gevoelig zijn voor continu of te luid (inclusief ultrasoon) lawaai. Dit kan stress en slaapstoornissen en problemen veroorzaken, alsook problemen met de immuniteit. Anderzijds bevordert rustige menselijke activiteit in hun omgeving de socialisatie.
	Het is aan te bevelen om het rattenverblijf tegen een muur te plaatsen om de dieren een gevoel van bescherming te geven.	
	Wanneer een rattenverblijf op de grond staat, en er is risico op vanuit de grond opstijgende koude, wordt er een isolatielaag onder of op (vb. dikkere bedding) de bodem van het verblijf voorzien.	
Ratten worden volgens hun dag-nachtritme afwisselend in het licht en in het duister gehouden.		Voor een gezond dag-nachtritme, worden ratten gedurende 8 aaneengesloten uren per 24u in het duister gehouden. Een verduisterd slaaphok is nodig indien de ruimte waarin de ratten gehouden worden niet volledig verduisterd kan worden.

Elke rat (minstens per 2 gehouden) moet voldoende bewegingsruimte hebben, zowel in horizontale als in verticale richting. In een verblijf voor 2 tot 4 ratten is er minstens 80 cm*50 cm bodemoppervlakte. In een verblijf voor 5 tot 8 ratten is er minstens 80 cm*75 cm bodemoppervlakte. In alle gevallen is de hoogte van het verblijf is minimum 80 cm en zijn er minstens twee platformen aanwezig.	Daarnaast hebben ratten best een deel van de dag ook vrije uitloop, maar dit kan enkel onder toezicht of in een voor de rat veilige ruimte. Hoe meer ruimte en verschillende looproutes gegeven kunnen worden aan de ratten, hoe beter.	Ratten moeten minstens per 2 gehouden worden, zie onderdeel “sociaal gedrag”. Het natuurlijk leefgebied van ratten varieert van 80 tot 2300 m2 voor mannelijke ratten en van 44 tot 62 m2 voor vrouwelijke ratten. De kooi moet dan ook zo groot en zo hoog mogelijk zijn. Door gebruik te maken van verdiepingen in de kooi kan men de bruikbare oppervlakte sterk vergroten en klimmogelijkheden voorzien (zie ook hieronder). Aangezien ratten graag op ontdekking gaan, zouden ze regelmatig onder toezicht moeten kunnen rondlopen in een voor de rat veilige en afgesloten omgeving.
Wanneer een rat vrij rondloopt, worden alle risico's voor de rat vermeden.		Elektrische kabels moeten worden afgeschermd (zodat ze niet doorgedraaid kunnen worden), giftige planten afgeschermd, geen toxische stoffen in de omgeving, geen ramen op vloerhoogte op kipstand, geen ramen op vloerhoogte open zonder afscherming, ...
De huisvesting van ratten bevat voldoende klimgelegenheid en schuil- en rustplaatsen in de hoogte.	Verrijk het verblijf verder met buizen (diameter van minimum 10-12 cm), ... Herschik de verrijkingselementen regelmatig. Als je een looprad voorziet, is de diameter minstens 2 keer de lichaamslengte (zonder staart) van de grootste rat in de groep. Het loopvlak is gesloten en minimum 10 cm breed.	De rat is een zeer nieuwsgierig, zeer intelligent, leergierig, speels en actief dier dat graag klimt en springt. Vaak klimmen ratten gewoon op tralies, dan moeten deze wel horizontaal lopen aan tenminste een deel van de kooi. Bijkomend klimmateriaal kan bestaan uit touwen, hangmatten, takken, lappen of repen stof, ... Als je een looprad voorziet, moet dit groot genoeg zijn opdat alle ratten het kunnen gebruiken zonder hun rug te krommen.
De huisvesting van ratten bevat voldoende nestmateriaal		Nestmateriaal is zacht materiaal (anders dan bedding) waarmee ratten hun slaap- en schuilplekken kunnen bekleden. Keuken- of toiletpapier en tissues, papiersnippen en lapjes of reepjes stof zijn goed nestmateriaal. Ook hooi (vrij van stof en bederf, let op de geur) kan aangeboden worden als nestmateriaal en omgevingsverrijking. Dit kan knabbelen en nestelen stimuleren (beide belangrijke gedragingen voor ratten), maar moet niet beschouwd worden als voedsel.

De huisvesting van ratten bevat steeds een groeps-slaap/schuil-hok zowel als individuele slaap/schuil-hokken.	Voorzie bij voorkeur minstens één slaap/schuil-hok meer dan het aantal ratten in de groep.	Ratten slapen graag samen maar moeten zich toch steeds uit de groep kunnen terugtrekken om sociale spanningen te vermijden, wat bijdraagt aan de stabiliteit van de groep.
Slaap/schuilhokken hebben minstens 2 openingen (in- en uitgang).		Dit moet ratten toelaten om snel te vluchten (belangrijk als prooidier) wanneer ze verstoord worden en is van groot belang bij groepshuisvesting, om agressie te vermijden. Ruime tunnels waarin ratten (alleen of met meerdere) in kunnen slapen, zijn hiervoor ook geschikt.
Er wordt stofvrije, zachte en absorberende bedding voorzien, op de gehele bodem van de huisvesting of op een deel ervan. In het laatste geval wordt er voldoende bedding voorzien op een plaats waar de rat comfortabel kan liggen. De bodem is niet glad en niet irriterend voor de voetzolen.		De bedding moet comfortabel en hygiënisch zijn. De voorkeur gaat naar bedding op basis van papier (vb. korrels of pellets van gerecycleerd papier). Het gebruik van sterk aromatische (naald)houtschadelingen staat onder discussie en kan mogelijk (ook afhankelijk van andere factoren zoals ventilatie en frequentie van verschonen) worden gelinkt met ademhalingsproblemen. Kattengrit en zaagsel zijn helemaal ongeschikt.
Indien de temperatuur in huis warmer is dan 26 °C, wordt afkoeling voor de rat voorzien, waarbij het dier zelf kan kiezen om er al dan niet gebruik van te maken.		De optimale omgevingstemperatuur voor een rat ligt tussen 18 en 26°C. Ratten kunnen niet zweten en moeten overtollige warmte via hun staart en oren verliezen, ze zijn dus erg gevoelig aan hitte. Verkoelen kan met: een waterbadje (sommige ratten houden hiervan), koelelementen bovenop de kooi om de lucht bovenaan af te koelen, koelingstapijt op de bodem, natte tegel, bevroren waterfles omwikkeld met een doek, etc.
Een rat wordt niet blootgesteld aan plotse schommelingen in omgevingstemperatuur van meer dan 10 °C, tenzij op diergeneeskundig advies of tenzij het gaat om verplaatsen bij extreme hitte.		Let op met verplaatsingen van warme ruimten naar koele ruimten en omgekeerd. Een rat die normaal bij een stabiele temperatuur gehouden wordt, moet immers kunnen wennen aan een sterk verschillende omgevingstemperatuur.
	De luchtvochtigheid in het rattenverblijf ligt tussen 30% en 70%.	De juiste luchtvochtigheid krijg je door frequent reinigen in combinatie met keuze goed absorberende bodembedekking. Een juiste luchtvochtigheid is vooral belangrijk voor de gevoelige luchtwegen.

De bedding in het rattenverblijf is schoon en droog. De aanwezigheid van keutels en door urine bevochtigde bedding wordt dagelijks gecontroleerd. Wanneer nodig worden keutels en bevulde bedding verwijderd.		Vorming van ammoniak (te herkennen aan de specifieke geur) moet absoluut vermeden worden want is schadelijk voor de ademhaling en de voetzooltjes. Verder is een hygiënische omgeving essentieel ter preventie van besmettelijke ziekten.
De gehele huisvesting wordt minstens om de 2 weken gereinigd en de bedding vervangen.	Bij het reinigen worden de geurmarkeringen die de ratten zelf aanbrengen niet volledig verwijderd.	Geurmarkeringen van hun territorium- en/of groep geven ratten een gevoel van veiligheid en controle. Het is dus geen goed idee om te sterk geurende of volledig ontsmettende schoonmaakproducten te gebruiken. Het terugleggen van een handvol oude bedding na het schoonmaken van het verblijf, kan ook zorgen voor het in stand houden van deze geurmarkeringen.
Voor ratten met bewegings-problemen wordt aangepaste huisvesting en verrijking voorzien, in overleg met een dierenarts.		Vb. aangepaste (gemakkelijkere) klimmogelijkheden, dikkere laag bedding op slaap/rustplaats, ...
Er is minstens dagelijks controle op de gezondheid en het welzijn van elke rat.		Wanneer de verantwoordelijke meer dan één dag niet aanwezig is, zorgt die dat iemand anders de ratten komt verzorgen.

Goede gezondheid (afwezigheid van verwondingen, afwezigheid van ziekte, afwezigheid van pijn).

Algemeen

MINIMALE NORMEN	BIJKOMENDE AANBEVELINGEN	TOELICHTING
	Jaarlijks bezoek aan (of van) een dierenarts met expertise op vlak van ratten, voor een preventieve gezondheidscontrole.	Een regelmatig grondig preventief veterinaire onderzoek laat toe om problemen vroegtijdig te detecteren. Bepaalde aandoeningen kunnen slechts beoordeeld worden door een dierenarts. Daarnaast kan tijdens deze jaarlijkse controle uitgebreid voeding- en huisvestingsadvies gegeven worden. Bij ratten zijn veel voorkomende gezondheidsproblemen: ademhalingsaandoeningen, tumoren en verlamming van de achterhand. Daarnaast kan een suboptimale huisvesting ratten stress bezorgen. Deze stress kan op zijn beurt aanleiding geven tot gezondheidsproblemen.

	Vrouwelijke ratten worden bij voorkeur gecastreerd (medisch correcte term voor wegnemen van eierstokken) om melkklier- en baarmoedertumoren op latere leeftijd te voorkomen.	Ratten zijn zeer vatbaar voor melkklier- en baarmoedertumoren. De incidentie neemt significant toe met de leeftijd. Hoe vroeger de eierstokken worden weggenomen, hoe beter het preventieve effect. Schijnacht kan (naast een oorzaak van agressief gedrag) ook een risicofactor zijn voor het ontwikkelen van baarmoederontstekingen en -tumoren.
Curatieve bezoeken aan de dierenarts zoals nodig, in geval van verwondingen, ziektesymptomen, significante gedragsveranderingen of tekenen van pijn.		Ook hier geldt dat de dierenarts specifieke expertise moet hebben op vlak van ratten. Significante veranderingen in gedrag kunnen inhouden: zichzelf overdreven krabben, veranderingen in vocale communicatie (toename of vermindering), alertheid, ... Volgende signalen kunnen duiden op pijn: minder spontane activiteit, meer gekromde rug, vallen/wankelen, moeilijk stappen, spiertrekkingen, verminderd poetsgedrag, ogen samenknippen, bleke ogen bij albino's, haren rechtop zetten, minder eten en drinken, meer agressiviteit bij hanteren, aanwezigheid van rode korstjes rond de ogen en/of neus (opgedroogd door porfyriene gekleurd traanvocht: chromodacryorhea), knarsetanden, ... Om acute pijn (niet chronische pijn) te evalueren, kan men eventueel gebruik maken van de " <i>rat grimace scale</i> " die ontwikkeld werd om postoperatieve pijn bij laboratoriumratten te evalueren: https://nc3rs.org.uk/3rs-resource-library/grimace-scales/grimace-scale-rat <i>!! Let op, bij prooidieren zoals ratten kan te dichte nabijheid van mensen maken dat de pijnsignalen niet worden vertoond in hun aanwezigheid.</i>
	Transporteer een rat altijd in een stevige transportkooi waarin een antislip bodem voorzien wordt (vb. een handdoek), met een beetje voedsel en liefst (indien beschikbaar) met een stressbestendige soortgenoot erbij.	Ratten zijn sociale dieren zijn en voelen zich minder gestresseerd in aanwezigheid van een soortgenoot. Als de houder een groepsgenoot kan identificeren die goed bestand is tegen stress (op basis van reacties op eerder transport, of andere, meer dagelijkse "uitdagingen", zoals nieuwigheden), is het aan te raden om ze samen te transporteren.

Er gebeurt dagelijks toezicht op de eetlust en de productie van keutels (aanwezigheid, hoeveelheid, consistentie, grootte en vorm) en andere aspecten van gezondheid en welzijn van de rat (eventuele gedragsveranderingen, tekenen van pijn, ziektesymptomen en verwondingen).	Het gewicht wordt best wekelijks gecontroleerd om abnormale toename of afname tijdig op te merken. Dit is belangrijk omdat groepshuisvesting ervoor zorgt dat men niet weet welke keutels van welk dier afkomstig zijn.	Tekenen van ziekte en pijn zijn vaak erg subtiel bij prooidieren zoals ratten. Daardoor worden ze vaak pas opgemerkt wanneer de gezondheid en/of het welzijn al ernstig in het gedrang komt. Het oog- en neusvocht van ratten bevat porfyrine, een roodbruine kleurstof. Overproductie van deze kleurstof (waardoor het kan lijken alsof de rat een bloedneus heeft) kan wijzen op stress, pijn of ziekte.
De slijtage van de snijtanden en van de nagels wordt minstens wekelijks gecontroleerd.	Bij doorgroeien van tanden is bijvlijen door de dierenarts met expertise in ratten nodig. De nagels van een rat worden geknipt indien nodig.	De snijtanden van ratten groeien continu door en moeten gelijkmatig (recht, niet schuin) afslijten door te knagen aan knaagmateriaal. Dit kan zonder onnodige manipulaties en stress gecontroleerd worden als een rat geuwt. Op dit moment kan je de tanden snel bekijken. De onderste snijtanden zijn normaal twee tot drie keer langer dan de bovenste snijtanden. Als tand-doorgroei blijft optreden, kan het nodig zijn om de snijtanden elke twee tot drie weken te laten bijvlijen.
Ratten mogen niet blootgesteld worden aan vermijdbare oorzaken van pijn, letsel of giftige stoffen of planten.		

Bijkomende aandachtspunten voor jonge/oude dieren

MINIMALE NORMEN	BIJKOMENDE AANBEVELINGEN	TOELICHTING
	Tijdens de eerste levensmaanden is het aangeraden om een dierenarts met expertise op vlak van ratten te consulteren.	De dierenarts wordt best geconsulteerd voor onder andere een gezondheidscheck, voeding- en huisvestingsadvies en voor geslachtsbepaling.
	In samenspraak met een dierenarts moet de huisvesting aangepast worden voor oudere ratten met bewegingsproblemen.	Elke rat die oud genoeg wordt, zal op termijn een verzwakking tot verlamming van de achterhand ontwikkelen.

Gepast gedrag

Sociaal gedrag naar andere ratten

MINIMALE NORMEN	BIJKOMENDE AANBEVELINGEN	TOELICHTING
Ratten worden in compatibele groepen gehouden van minstens 2 ratten. Een tijdelijke uitzondering van 1 maand kan bestaan voor ratten waarvan de groepsgenoten recent overleden zijn.	Vechtende dieren worden van elkaar gescheiden en opnieuw geïntroduceerd, al dan niet na de dieren eerst gecastreerd te hebben.	Ratten zijn van nature sociale dieren. Ze hebben in groep een gevoel van veiligheid door het sneller opmerken van predatoren, gecombineerd met affiliatieve interacties (ontspannen bij elkaar slapen, eten, elkaar markeren, ...). In stabiele groepen van ratten wordt er normaal weinig conflictgedrag gezien. Ratten kunnen af en toe vechten, voedsel bewaken, elkaar najagen, of ontwijken. Deze gedragingen zijn normaal bij lage frequentie, maar hoge frequentie kan erop wijzen dat de soortgenoten niet compatibel zijn. Na castratie wordt er 4 tot 6 weken gewacht vooraleer een nieuwe introductie te doen, zodat de geslachtshormonen voldoende verdwenen zijn uit het lichaam.
Geslachtsrijpe dieren van een verschillend geslacht mogen niet samen gehouden worden, tenzij er één geslacht wordt gecastreerd (medisch correcte term voor wegnemen van eierstokken bij vrouwtjes en van testikels bij mannetjes).		Mannelijke en vrouwelijke ratten worden geslachtsrijp op ongeveer 4,5 à 6 weken oud. Zolang de dieren echter niet het minimale gewicht van 200g hebben bereikt om gecastreerd te kunnen worden, worden de verschillende geslachten gescheiden gehouden. Voor geslachtsbepaling, raadpleeg een dierenarts met expertise op vlak van ratten. Weet ook dat de moederrat al terug drachtig kan worden vanaf 18 uur na de geboorte van de jongen.
Socialisatie gebeurt op een manier die voor de rat aangenaam is (= zonder dat de rat vreesreacties vertoont of door ervoor te zorgen dat die, wanneer ze deze vertoont, de mogelijkheid heeft om weg te gaan m.a.w. controle over de onaangename stimulus te hebben).		
Indien nieuwe groepsgenoten worden samengebracht, worden ze op een rustige, aangepaste manier aan elkaar voorgesteld, op neutraal terrein en onder toezicht.	Indien de houder deze kennis zelf niet heeft, zoekt deze bijkomende expertise op het vlak van het gedrag van ratten en het koppelen van ratten.	

Volgende zaken zijn essentieel om conflicten tussen groepsgenoten te vermijden: voldoende vrije ruimte en permanente visuele barrières en scheidingsstructuren en vrije toegang tot voeding, water, slaap- en schuilhokken (bij voorkeur met meerdere ingangen).		

Sociaal gedrag naar andere diersoorten

MINIMALE NORMEN	BIJKOMENDE AANBEVELINGEN	TOELICHTING
Socialisatie gebeurt op een manier die voor de rat aangenaam is (= zonder dat de rat vreesreacties vertoont of door ervoor te zorgen dat die, wanneer ze deze vertoont, de mogelijkheid heeft om weg te gaan m.a.w. controle over de onaangename stimulus te hebben).		
Huisvest ratten niet samen met andere huisdieren in hetzelfde verblijf wegens gezondheidsrisico's, verschillen in voedingsbehoeften en in communicatie.		Huisvesting samen met andere diersoorten kan leiden tot frustratie, conflicten en verwondingen. Als kleine dieren lopen ratten veel risico om verwond te worden door andere diersoorten.

Sociaal gedrag naar mensen/ goede mens-dier relatie

MINIMALE NORMEN	BIJKOMENDE AANBEVELINGEN	TOELICHTING
Socialisatie gebeurt op een manier die voor de rat aangenaam is (= zonder dat de rat vreesreacties vertoont of door ervoor te zorgen dat die, wanneer ze deze vertoont, de mogelijkheid heeft om weg te gaan m.a.w. controle over de onaangename stimulus te hebben).		
Ook voor oudere ratten, is het voortzetten van regelmatige, voor de rat aangename interacties nodig voor het behoud van een goede mens-dier relatie.	Voor de rat aangename interacties kunnen zijn: het positief bekrachtigen (vb. met voedsel) van bepaald gedrag van de rat, zoals op schoot komen zitten of geaaid worden. Men kan ratten door positieve bekrachtiging zelfs behendigheidsoefeningen aanleren.	
Een rat heeft zelf de keuze om interactie te hebben met mensen of niet. Er moeten mogelijkheden zijn om mensen te ontwijken. Men wacht tot de rat naar zich toekomt en jaagt het dier niet na. Tijdens het uitvoeren van fysieke behoeften (eten, drinken, urineren, ontlasten) en wanneer ze in het slaap/schuilhok zitten, worden ratten niet gestoord.		
Van nature angstaanjagende manipulaties zoals vastnemen bij het nekvel, zijn verboden. Neem een rat ook nooit vast bij de staart.	Het oppakken en hanteren van ratten kan hen vanaf jonge leeftijd aangeleerd worden. Het is aan te raden om hen te trainen om zelf op een hand, een weegschaal of in een (transport)kooi te stappen. Bij niet getrainde ratten gebruik je best andere methoden (vb. oppakken in hun gewoonlijke schuilplaats). Hanteren moet steeds met zachtheid gebeuren.	Ratten zijn prooidieren en kunnen optillen, vasthouden, en geknuffeld worden, associëren met de greep van een roofdier. Een rat vastnemen bij de staart (of zelfs bij de staartbasis), is een erg stresserende ervaring voor het dier. Om een rat op te pakken, neem je ze best langs boven over de schouders vast, en ondersteun je altijd de achterhand. Beloon (vb. met voedsel) positieve interacties om deze positief te bekrachtigen.
Bij het afleren van gedrag wordt de nadruk gelegd op het aanleren van een ander/alternatief gedrag.	Het leren gebeurt bij voorkeur niet door het toedienen van onaangename prikkels bij de rat.	

Expressie van ander gedrag

MINIMALE NORMEN	BIJKOMENDE AANBEVELINGEN	TOELICHTING
Gewenning aan de omgeving gebeurt op een manier die voor de rat aangenaam is (= zonder dat de rat vreesreacties vertoont of door ervoor te zorgen dat die, wanneer ze deze vertoont, de mogelijkheid heeft om weg te gaan m.a.w. controle over de onaangename stimulus te hebben).		
De verantwoordelijke houdt rekening met de aard van de rat als prooidier en voorziet een voldoende veilige omgeving		

Positieve emotionele toestand

MINIMALE NORMEN	BIJKOMENDE AANBEVELINGEN	TOELICHTING
De verantwoordelijke bevordert blootstelling aan /interactie met zaken die de individuele rat bijzonder aangenaam vindt. Indien het om andere levende dieren gaat, dient hun welzijn ook gerespecteerd te worden.		Als ratten zich mentaal niet goed voelen (stress ervaren), gaan ze vaak minder exploreren, of net zenuwachtig rondlopen. Soms gaan ze de ogen sterk opensperren of repetitieve gedragingen vertonen zonder duidelijk doel (bijten aan tralies, rondjes lopen, overmatig drinken of manipuleren van de drinkfles, vachtplukken of andere vormen van automutilatie, ...). Signalen die kunnen duiden op stress zowel als pijn zijn: knarsetanden en aanwezigheid van rode korstjes rond de ogen en/of neus (opgedroogd traanvocht gekleurd door porfyryne : chromodacryorrhoea). Op lange termijn kunnen ratten hierdoor eventueel ook vroegtijdig grijze of witte haren krijgen.

Literatuurlijst

- Bradley Bays, T., Lightfoot, T., & Mayer, J. (2006). *Exotic Pet Behaviour*. St.Louis, Missouri: Saunders Elsevier.
- Brandao, J., & Mayer, J. (2011). Behavior of rodents with an emphasis on enrichment. *Journal of Exotic Pet Medicine*, 20(4), 256-269.
- Frohlich, J. (2021). Rats and Mice. In K. Quesenberry, C. Orcutt, C. Mans, & J. Carpenter, *Ferrets, rabbits, and rodents. Clinical medicine and surgery* (pp. 345-367). Elsevier.
- Grant, R., Montrose, T., & Wills, A. (2017). ExNOTic: should we be keeping exotic pets? *Animals*, 7(6), 47.
- McBride, A. (2014). Rabbits and rodents - what vets need to know! Faculteit diergeneeskunde Merelbeke, België: IPV Diergeneeskunde, UGent.
- McBride, A. (2017). Small prey species' behaviour and welfare: implications for veterinary professionals. *Journal of Small Animal Practice*, 58, 423-433.
- Pilny, A. (2015). Small exotic companion mammal wellness management and environmental enrichment. *Veterinary Clinics: Exotic Animal Practice*, 18(2), 245-254.
- Tynes, V. (2010). *Behavior of Exotic Pets*. Blackwell Publishing.
- Tynes, V. (2019). Exotic Pet Behaviour Conference. Aalst (Belgium): VOBD (SAVAB).

Bijlage 1: werkgroep “ratten” - Brusselse Raad voor Dierenwelzijn

1/ Deelnemers aan de werkgroep

Voorzitter:

Prof. Christel Moons (voorzitter van de Brusselse Raad voor Dierenwelzijn, professor toegepaste ethologie en dierenwelzijn aan Faculteit Diergeneeskunde van UGent)

Leden van de werkgroep:

- Katleen Hermans (Professor-dierenarts aan de Faculteit Diergeneeskunde van UGent, Europees specialist bijzondere zoogdieren)
- Lies Beernaert (dierenarts voor konijnen en knaagdieren, waaronder ratten, docent bij Hogeschool Vives)
- Marie-Laure Kerschot (dierenarts, oprichter van Jodipro vzw)
- Patrick Ghysels (dierenarts, vertegenwoordiger van Andibel)
- Emilie Willemarck (vertegenwoordiger van dierenhandelszaak Tom&Co)
- Stéphanie Cambier (dierenarts kleine huisdieren, vertegenwoordiger van de Franstalige Orde der Dierenartsen in de Brusselse Raad voor Dierenwelzijn)
- Hjördis Eykens (oprichter van Ratopia vzw)

Secretaris: Eva Van laer (departement dierenwelzijn, Leefmilieu Brussel)

2/ Data van de vergaderingen

26/11/2024, 07/01/2025

Bijlage 2: Body Condition Score

Het evalueren van de voedingstoestand van ratten a.d.h.v. een “body condition score” (lichaamsconditiescore) op een schaal van 1 (zeer mager) tot 5 (obees) - beschreven in de tabel hieronder – wordt aangeraden door websites specifiek rond het welzijn van ratten (gehouden als huisdier maar ook vaak gebruikt als proefdier), waaronder: <https://www.oxbowaustralia.com/wp-content/uploads/2022/03/Rat-Score-Card-2022-Website-Version.pdf>, [https://labs.dgsom.ucla.edu/dlam/files/view/docs/education-and-training/private/Rodent Body Condition Score.pdf](https://labs.dgsom.ucla.edu/dlam/files/view/docs/education-and-training/private/Rodent%20Body%20Condition%20Score.pdf)

Score 1 (te mager)	- Individuele rugwervels opvallend en eventueel zichtbaar. - Weinig of geen vleesbedekking over bekken en staartbasis. - Wervels boven staart (caudale wervels) en heupbotten gemakkelijk voelbaar bij het aaien.
Score 2 (mager)	- Individuele rugwervels duidelijk zichtbaar. - Dunne vleesbedekking en een kleine hoeveelheid vet over bekken en staartbasis. - Botten boven staart en heupbotten gemakkelijk voelbaar met lichte druk.
Score 3 (ideaal)	- Individuele rugwervels niet prominent maar voelbaar bij aaien. - Matige vetlaag over bekken en staartbasis. - Wervels boven staart en heupbotten voelbaar met lichte druk.
Score 4 (dik)	- Individuele rugwervels alleen voelbaar met stevige aai. - Dikke vetlaag over staartbasis en bekken. - Wervels boven staart niet te voelen, heupbotten voelbaar met stevige druk.
Score 5 (te dik, obees)	- Rugwervels niet meer afzonderlijk voelbaar, alleen ruggengraat voelbaar met stevige druk. - Zeer dikke vetlaag over staartbasis en bekken. - Botten van staart en heupen niet meer voelbaar.